

Чайка (стисло)

Антон Чехов

П'єса в чотирьох діях

Дійові особи:

Ірина Миколаївна Аркадіна, актриса

Костянтин Гаврилович Треплев, син Ірини Миколаївни, молодий чоловік

Петро Миколайович Сорін, брат Ірини Миколаївни

Ніна Михайлівна Заречна, молода дівчина, дочка багатого поміщика

Ілля Афанасійович Шамраєв, поручик у відставці, управляючий в Соріна

Поліна Андріївна, дружина Шамраєва

Маша, їхня дочка

Борис Олексійович Тригорін, белетрист

Євген Сергійович Дорн, лікар

Семен Семенович Медведенко, учитель

Яків, робітник Кухар

Хатня робітниця

Дія відбувається у маєтку Петра Миколайовича Соріна.

Дія перша

Частина парку в маєтку Соріна. Широка алея, що веде від глядачів у глиб парку — до озера, — загороджена естрадою. Ліворуч та праворуч від естради кущі. Кілька стільців, столик.

До Соріна, колишнього судового чиновника, приїхала сестра — відома актриса Ірина Миколаївна Аркадіна із сином Костянтином Треплевим, драматургом-початківцем, та відомим письменником-белетристом Борисом Олексійовичем Тригоріним. Щодо творчості останнього Треплев казав так: "...талановито... але... після Толстого чи Золя не хочеться читати Тригоріна". Сам Костянтин Гаврилович перебував у пошуках нових форм театрального дійства.

У цей день гості Соріна саме збиралися подивитися п'єсу, яку Треплев поставив серед природних декорацій. Головну та єдину роль у ній грала Ніна Михайлівна Заречна, молода дівчина, дочка заможних поміщиків, у яку закоханий Костянтин. Ніна мріє стати актрисою, але її батьки категорично проти того, щоб дочка пов'язала своє життя з театром. Але дівчина не збирається залишати улюблену справу. У цей день вона повинна була приїхати до маєтку Соріна таємно.

Костянтинові здається, що мати не любить його, бо, на його думку, двадцятип'ятирічний син нагадує жінці про її вік. До того ж він уважає, що його приймають у вищому світі лише тому, що Ірина Миколаївна відома актриса. Незадоволений Треплев і зв'язком матері із Тригоріним, і тим, що ім'я Аркадіної не сходить зі сторінок газет, що вона марновірна, скупа, ревнива до успіху інших.

Зустрівшись із своїм дядьком, Костянтин розповідає про те, що його тривожить.

При цьому сам Сорін зізнається племінникові в тому, що дуже прив'язаний до театру, хоча й пропрацював у суді двадцять вісім років.

Серед гостей Соріна були також Ілля Афанасійович Шамраєв, управляючий Соріна, з дружиною та дочкою, лікар Євген Сергійович Дорн та вчитель Семен Семенович Медведенко. Медведенко закоханий у дочку Шамраєва, Машу, але дівчина не відповідає йому взаємністю: вони дуже різні люди і не можуть порозумітися. Сама Маша закохана у Костянтина Треплева, але, не відчуючи взаємності, сумує і ходить в чорному. Коли Медведенко питає її про причину — вона відповідає, що носить траур по своєму нещасливому життю. Та Медведенко не може зрозуміти, чому Маша нещаслива: адже в неї все є.

Ніна Заречна змогла вирватися з дому лише на півгодини, тому після її приїзду усі спішно починають готуватися до вистави. Глядачі збираються у саду. На естраді немає жодних декорацій: натомість звідти відкривається дивовижний пейзаж і озеро. Повний місяць віддзеркалюється у воді. Актриса, уся в білому, сидячи на великому камінні, читає текст. Аркадіна зауважує, що цей текст написаний у дусі декадентства. Глядачі постійно розмовляють, хоча Треплев робить їм зауваження. Костянтина це починає дратувати, і він уходить, перервавши виставу.

П'єса майже нікому не сподобалась. Утім Дорн відзначає, що "у ній щось є", і каже Треплеву, щоб той продовжував писати, але зображував лише вічне та важливе.

Маша повсюди переслідує Костянтина, але його це дратує, він називає дівчину "нестерпним створінням". Маша зізнається Дорну, що кохає Треплева. Вона звертається до лікаря по допомогу, бо бачить в ньому рідну людину.

Аркадіна знайомить Тригоріна з Ніною, після чого Заречна вирушає додому.

Дія друга

Площадка для крокету. В глибині — дім із терасою. Ліворуч — озеро, у якому віддзеркалюється сонце. Квітники. Полудень. Спека. Поруч із площадкою, у тіні старої липи, сидять Аркадіна. Дорн та Маша. Дорн тримає відкриту книгу.

Аркадіна запитує в Дорна, хто з двох жінок виглядає молодшою: двадцятидворічна Маша, чи вона, у двічі старша. Дорн каже, що, звісно, Аркадіна. Ірина Миколаївна каже, що це тому, що вона веде насичене життя, постійно чимось зайнята, а Маша завжди сидить на місці, нічим не цікавиться. Дівчина розповідає про своє відчуття: "... у мене таке відчуття, що я народилася вже давно-давно; життя своє я тягну волоком, як нескінченний шлейф... І часто не буває ніякого бажання жити..." Втім потім вона погоджується, що все це пусте, треба скинути з себе все це.

Батьки Ніни поїхали на три дні у Твер. Заречна приїздить до Соріна.

В маєтку відбувається маленька суперечка через коней, яких Шамраєв відмовився дати Аркадиній та Поліні Андріївні. Дружина Шамраєва закохана у Дорна і майже зізнається йому в цьому, але, зустрівшись біля будинку з Ніною, розуміє, що лікар кохає Заречну.

Ніну Заречну дивує той факт, що у житті відомих акторів та письменників так само відбуваються сварки та роздори, як і в простих людей. Вони так само плачуть і

сміються, так само клопочуть про різні дрібниці. Треплев приносить Ніні вбиту чайку і порівнює цього птаха з собою. Ніна не розуміє його і каже, що він дуже часто розмовляє символами. Костянтин намагається пояснити краще, але поява Тригоріна заважає йому. Треплев іде. Ніна залишається наодинці з Тригоріним, який весь час щось пише у записнику. Заречна захоплюється театром і тим світом, у якому живуть актори. Вона каже про це Тригоріну, висловлюючи думку про те, що ці люди дуже щасливі, бо їхнє життя сповнене дива. Але Тригорін заперечує: на його думку життя письменників та акторів дуже складне. Борис Олексійович бачить убитого птаха й записує новий сюжет. "Сюжет для невеличкого оповідання: на березі озера з дитинства живе молода дівчина, така сама, як ви; любить озеро, мов чайка, і щаслива, і вільна, мов чайка. Але випадково прийшов чоловік, побачив і від нічого робити згубив її, як оцю чайку".

Дія третя

Тиждень по тому. їдальня в домі Соріна. Праворуч та ліворуч двері. Буфет. Шафа з ліками. Посеред кімнати стіл. Валіза та картонки, помітні приготування до від'їзду. Тригорін снідає, Маша стоїть біля столу.

Маша каже Тригоріну, що мусить вирвати зі свого серця кохання до Костянтина. Саме тому вона йде за Медведенка, не кохаючи його. Своє рішення вона пояснює так: "Кохати безнадійно, цілі роки все чекати чогось... А як вийду заміж, вже буде не до кохання, нові клопоти заглушать усе старе. І все ж таки, знаєте, зміна".

Тригорін і Аркадіна збираються їхати до Москви. Причиною від'їзду є син Ірини Миколаївни, який намагався стрілятися, а тепер викликає Тригоріна на дуель. Ніна Заречна, яка мріє стати актрисою, також збирається їхати. Дівчина дарує Тригоріну медальйон з рядками з його книги. Відкривши книгу в потрібному місті, він читає: "Якщо тобі колись знадобиться моє життя, то прийди та нізьми його". Тригоріну здається, що це справжнє кохання, і він хоче поїхати за Ніною, та Аркадіна вмовляє його не залишати її. Тригорін погоджується, проте лише на словах. Він домовляється про таємне побачення з Ніною.

Дія четверта

Два роки по тому. Вітальня в домі Соріна, яку Костянтин Треплев перетворив на кабінет. Праворуч та ліворуч двері, що ведуть до внутрішніх кімнат. Попереду скляні двері на терасу. Крім звичайної вітальні, праворуч, у куті, стіл, ліворуч, біля дверей, турецький диван, шафа з книгами, книги на вікнах, на стільцях. Вечір. Горить одна лампа під ковпаком. Напівтемрява. Чути, як шумлять дерева і виє вітер у трубах.

Сорін тяжко хворий, але усе ще сповнений жаги до життя. Маша вийшла заміж за Медведенка й народила дитину. Але у цьому подружжі немає щастя. Медведенко бачить ненависть Маші до нього та до дитини і через це дуже страждає.

Дорн цікавиться долею Заречної, і Треплев розповідає, що Ніна втекла від батьків, зійшлась з Тригоріним та народила від нього дитину. Але дитина незабаром померла, а Тригорін знову повернувся до Аркадіної.

Не щастило Заречній і на сцені. Вона багато грала, але грала "брутально, із

завиваннями". Жінка писала Треплеву листи, але ніколи не скаржилася. Вона ставила підпис "Чайка". Батьки відмовилися від неї. Вона обіцяла прийти до Треплева, але той був упевнений, що актриса не прийде.

Утім Ніна випадково з'явилася в домі Костянтина. Чоловік знову освідчується їй і запевняє, що готовий все пробачити, але Ніна не приймає такої жертви. Вона зізнається, що досі кохає Тригоріна. Заречна від'їжджає в провінцію, щоб грати в театрі. Вона запрошує Треплева подивитися на її гру, коли вона стане відомою актрисою.

Після того, як Ніна пішла, Треплев порвав усі свої рукописи. Незабаром до кімнати входять Аркадіна, Тригорін, Дорн та інші. Тут збираються грати та співати. Але у цей час почувся постріл. Сказавши, що це, мабуть, лопнула пробірка, Дорн виходить з кімнати. Коли ж лікар повертається, він підходить до Тригоріна і просить відвести кудись Ірину Миколаївну, бо її син, Костянтин Гаврилович, застрелився.

Коментар

"Чайку" А. П. Чехова називають першою п'єсою нової російської драматургії. Вона з'явилася саме тоді, коли російський театр потребував оновлення, задихаючись, за словами Немировича-Данченка, від відсутності сучасних актуальних п'єс, "написаних відповідно до духовних змін, які сталися в людях і суспільстві". Сам драматург називав "Чайку" твором, "написаним усупереч правилам драматургічного мистецтва", вона була новаторською з точки зору і змісту, і поетики.

Життя у п'єсі показане як складне переплетіння людських долі. Сюжетну основу становить нерозділене кохання, але для Чехова важлива не сама сюжетна ситуація, а те, як поводяться в ній різні люди, що вони відчувають.

Чехов по-новому трактує природу конфлікту у п'єсі. Між персонажами "Чайки" не виникає суперечок через різницю соціальних статусів або світоглядних позицій, конфлікт п'єси ґрунтується на єдності, спільності персонажів, кожен з яких переживає свою драму: і кохання, і нездійсненість мрій, і бідність, і мистецьку неспроможність, і загублені долі. Проте дійові особи залишаються самостійними особистостями, із власного правдою, логікою та долею. У кожного з них свої протиріччя, свої страждання, у кожному відчувається напружена внутрішня боротьба. Більшість героїв уважає, що вони грають певну роль у мистецтві, але насправді з ними грається сама реальність, усі, урешті-решт, безсилі під тиском життя. Усі вони тримаються за рештки ілюзій, за словами В. Катаєва, "всі стосунки героїв освітлені єдиним розумінням. Річ не просто в нових акцентах, які ускладнюють новий конфлікт. Самий конфлікт новий: видима протилежність за захованої подібності". Буденне життя героїв, в якому панують лицемірство, ницість, бездуховність, протистояння багатства і бідності та ін., конфліктує з мистецтвом, про яке вони постійно мріють. У такий спосіб письменник викриває смішне намагання людей жити вигаданим, штучним, неприродним буттям. Велику роль у п'єсі відіграє підтекст. Важливим є не стільки те, що кажуть герої, а те, що приховується за їхніми словами. Підтекст розкриває справжню духовну сутність героїв і їхніх учинків. Трагізм ситуації підкреслюється постійним мотивом зіткнення

прихованих людських бажань з нерозумінням і байдужістю оточення. Ніхто нікому не потрібен, і водночас усі прагнуть до щастя й розуміння.

Особливим символічним значенням наділений образ чайки. З одного боку, вбитий птах є символом умирання життя, загубленої долі, а з іншого — символом прагнення вільного життя, здійснення мети, призначення.